Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

David Chyträus

Cateche-||sis In Academia || Rostochiana Ex Præ-||lectionibvs Davidis || Chytræi Col||lecta.|| [v. Simon Pauli]

Wittebergae: Crato, 1554

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn717578631

Druck Freier Zugang PUBLIC DOMAIN

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn717578631/phys_0001

CATECHESIS IN ACADEMIA ROSTOCHIANA EX PRÆLECTIONIBVS DAVIDIS CHYTRÆI COLLECTA.

VVITTEBERGAE
EXCVDEBAT IOHANNES CRATO.
ANNO M. D. LIIII.

Conrady Georgii.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn717578631/phys_0003

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn717578631/phys_0004

DAVID CHYTRÆVS PIO LECTORI S. D.

IN OMNIBVS artibus ac præcipuè in doctrina Ecclesiæ discenda & tradenda, prodest initio rudioribus proponi breuem summam doctrinæ, distributam certo ordine in præcipuos locos, qui eruditis definitionibus & partitionibus, adhibita proprietate sermonis, explicentur. Ideo semper in Ecclesia propositæ sunt Catecheses, ut auditores corpus doctrinæ Christianæ, complectens omnia membra rectè inter se coagmenta-

mẽtata possent informare, adquod omnes scripturę Propheticę & Apostolicæ partes dextrè referrent. Ita Paulus Timotheum iubet habere ὑποτύπωσιν, hoc est, certam formã, summam, & Methodum sanæ doctrinæ, qualem ipse in Epistola ad Romanos instituit. Et Apostoli ac Synodi breues & eruditas formas in Symbolis proposuerunt, quibus expositiones à Ruffino, Cypriano, & alijs postea additæ sunt. Etsi autem multi infeliciter tales Epitomas, mixtis ueræ doctrinæ corruptelis, cõdiderunt, tamen consilium eorum probandum est, quod iudicarunt in doctrina Christiana ordinem locorum, & summas rerum rectè conscriptas, discentibus prodesse. Ita apud Græcos Origenes quatuor libros de principijs, Damascenus totidem de orthodoxa

fide

fide reliquerunt. Et ante annos 400 Petrus Lombardus ex Patribus sententias congessit, quæ ad hunc usq; diem in multis Academijs usurpantur.

Nostra uero ætate, immenso Dei beneficio, eruditissima uerę de Deo doctrinæ Methodus in locis Theologicis Philippi, summa proprietate & perspicuitate explicata est. Cuius assiduam & attentam lectionem, experientur studiosi ad formanda iudicia de omnibus articulis doctrinæ, ad intelligendos libros sacros, ad dextram dijudicationem dogmatum, ad ueram Dei agnitionem & inuocationem, ad ueram & efficacem consolationem animorum &c. utiliorem sibi fore omnibus scriptis humanis.

Cum autem in hac schola munus proponendi elementa ueræ de

Deo doctrinæ mihi impositum es-
set, mediocri fide et diligentia cona
tus sum, & ad textum Bibliorum
sedulo cognoscendum auditores
inuitare, & quasi integrum corpus
doctrinæ cœlestis, ad quod omnes
materias scriptorum sacrorum re-
ferrent, adsidue iuculcare.

Repetij igitur & propagaui
summam doctrinæ, quam uiua uo-
ce, & scriptis, tanquam depositum
à præceptoribus meis Theodida-
ctis, Luthero, Philippo, Snepio, Vi
ctorino &c. accepi, & unà cum præ
ceptoribus ac collegis meis D. Io-
hanne Draconite, & D. Iohanne
Aurifabro in hac Academia profi-
teor, & Deum, unà cum Esaia, ar-
denter oro, ut hanc doctrinam in
meo & auditorum meorum pecto
ribus obsignet.

Libenter sanè fatebor nihil in
hoc

hoc libello à meis Auditoribus col
lecto, noui doceri, & præter fidem
ac diligentiam in ueræ doctrinæ
propagatione, nihil meum esse, ac
ne quidem si possim, uel opiniones
nouas in doctrina cœlesti commi-
nisci, uel usitatam explicandi for-
mam mutare uelim. Definitiones
certe prę̃cipuorum locorum à Phi-
lippo compositas omnibus, qui eas
eruditius contexere non poterunt,
ĩsdem uerbis usurpandas esse cen-
seo, sed hęc alĩj iudicent. Quid de
his pagellis, quæ nec iussu nec con-
silio meo eduntur, alĩj sentiant, non
admodum mea refert, & ipse malo
adolescẽtes summam doctrinę cœ-
lestis ex ipsis fontibus sacrarum li-
terarum, & Philippi Locis hauri-
re, quam ex sordidis riuulis, qui per
me aut alios propagantur. Rosto-
chĩj, Anno 1554 Die 25. Martĩj,

quo ante annos 1555 Filius Dei in aluo Mariæ uirginis naturam humanam adsumpsit, & ante annos 1520 uictima pro nobis factus est,

Quo die etiam scribitur Adam creatus esse ante annos 5526.

CATE-

CATECHE-SIS DOCTRINÆ CHRISTIANÆ COLLECTA ROSTOCHII &c.

Quid est Catechesis?

EST summa doctrinæ Christianæ certa Methodo comprehensa.

Vox κατηχέω significat audire, sonum ab alio accipere, docendo dicta repoſcere, behören.

Cur discenda est Catechesis?

Omnes homines ideo conditi sunt, ut Deum agnoscant, inuocent et celebrent, iuxta doctrinam à CHRISTO traditam. Quare prima cura omnium hominum esse debet, ut Catechesin seu doctrinam Christianam discant.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn717578631/phys_0011

Quod est discrimen inter doctri-
nam Christianam, & aliarum se-
ctarum, Ethnicorum, Tur-
corum &c. religiones?

Purissima & optima religio Ethni
ca, est particula obediētiæ legi Dei de
bitę, ea uidelicet, quę externos mores
erga Deum & erga homines honeste
regit. Sed nec essentiam diuinā recte
agnoscit nec legem Dei integram ha
bet, Et Euangelium prorsus ignorat.

Sed Christiani & essentiam di uinā
distinctam tribus personis agnoscūt,
& legem integram noueru nt. Et ha-
bent præterea Euāgelion ā Filio Dei
supra cōspectum humanę rationis pa
tefactum, de remissione peccatorum,
& uita æterna donanda credentibus
GRATIS propter Christum.

Quæ est causa certitudinis in do-
ctrina Christiana?

Causa certitudinis est Autoritas &
patefactio diuina, quæ extat in libris
Prophe-

Prophetarũ & Apoſtolorum. Quod autem ſola hæc doctrina ſit uera, certa, & diuina teſtantur.

I. Miracula propria naturæ diuinæ & omnipotentis, ut reſuſcitatio mortuorum, repreſſus curſus ſolis & ſimilia, quibus ſola doctrina Chriſtiana confirmata eſt.

II. Vniuerſalis experientia omnium piorum in quotidiana inuocatione & exercitijs pœnitentiæ.

III. Antiquitas.

IIII. Vaticinia illuſtria & perſpicua de rebus maximis, de uoluntate Dei, de Chriſto, de ſerie & mutationibus imperiorũ, quę omnia ſic euenerunt, ut prædicta ſunt.

V. Ipſum genus doctrinæ patefaciens arcana & ignota humanę rationi.

VI. Miranda conſeruatio Eccleſiæ.

VII. Odium Diaboli aduerſus hanc doctrinam.

VIII. Series doctorum & inſtauratorum doctrinæ continua inde uſq; ab initio generis humani.

Quæ

Quæ sunt præcipuæ partes doctrinæ Christianæ?

Partes seu loci præcipui decem sunt.

I. De Deo & tribus Personis diuinitatis.
II. De Creatione.
III. De Lege Dei.
IIII. De Peccato.
V. De Remissione peccatorum & iustitia in Euangelio promissa.
VI. De Bonis operibus.
VII. De Sacramentis Baptismo & Cœna Domini.
VIII. De Pœnitentia.
IX. De Ecclesia.
X. De Immortalitate: de Resurrectione corporum: & Vita æterna.

PRIMVS LOCVS.

DE

DE DEO.

Recita ſummam doctrinę de eſſentia diuina, & tribus perſonis diuinitatis?

Quid eſt Deus?

DEus eſt eſſentia ſpiritualis, intelligens, æterna, uerax, bona, iuſta, miſericors, caſta, liberrima, immenſæ potentiæ & ſapientiæ, alia ā mundi corporibus, Pater æternus, qui filium imaginem ſuam ab æterno genuit, & Filius imago Patris coæterna, & Spiritus ſanctus procedens ā Patre & Filio, ſicut patefecit ſe diuinitas, quæ ſimul condidit ac ſeruat cœlum ac terram, & omnes creaturas, & in genere humano colligit ſibi Eccleſiam, ut ab ea hæc una et uera diuinitas patefacta certis teſtimonijs, & per uerbum traditum Prophetis & Apoſtolis, agnoſcatur, inuocetur & in uita æterna celebretur.

Quot

Quot sunt Personæ diuinitatis? Tres.

Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Quid est Persona?

Persona est substantia indiuidua, intelligens, incommunicabilis, & quę non sustentatur aut conseruatur ab alia.

Cur tantum tres Personę diuinitatis agnoscendæ & inuocandæ sunt, & non plures uel pauciores?

Quia Deus sic se patefecit, in Baptismo Christi & institutione baptismi nostri et alijs testimonijs.

Fundamentum autem totius doctrinæ Theologicæ, est hæc sententia. Quod non sit aliter de Dei essentia et uoluntate sentiendum aut docẽdum, quã sicut se in suo uerbo per Prophetas & Apostolos tradito patefecit.

Quomo-

Quomodo discernendæ sunt personæ diuinitatis?

PATER est prima persona diuinitatis, quæ ab æterno genuit filium coæternum, imaginem suam, & unà cum filio ac Spiritu sancto, omnes res ex nihilo condidit & conseruat.

FILIVS est secunda persona diuinitatis, genita ab æterno à patre & est substantialis & integra imago æterni patris, qui filius postea fuit intercessor inter Deũ et primos homines lapsos, & constitutus Mediator, assumpsit ex uirgine Maria humanam naturam, factus est uictima pro nobis, & per eum ac propter eum solum datur ab æterno patre remissio peccatorum, iustitia, & uita æterna.

SPIRITVS SANCTVS est tertia persona diuinitatis, ab æterno procedens à patre et filio, et est substantialis amor inter patrem & filium, et mittitur in corda credentium, ut accendat in eis lucem recte agnoscẽtem Deum & ueros motus, amorem, uitam & lætitiam

ticiam acquiescẽtem in Deo, & omnium uirium conformitatem cum ipso Deo instauret.

Quod est discrimen inter Nasci seu Gigni & Procedere?

Nasci est à Mente: Procedere à Voluntate: Sicut enim Mens humana cogitando format imaginem rei cogitatæ, Sic Pater æternus sese intuens ac cogitans, gignit imaginẽ sui substantialem, quæ est Filius. Deinde sicut Voluntas humana habet impetus & cor gignit Spiritus, qui spargunt affectuum flammas, sic ex mutuo amore, quo se complectuntur pater & filius, procedit substantialis flatus, qui incendium amoris Dei & cæterarum uirtutum in nos perfert.

Quare Filius Dei dicitur λόγος seu Verbum?

Primum, Respectu æterni patris: Quia

Quia est Imago patris, & cogitatione nascitur.

Deinde, Respectu nostri: Quia primus dixit humano generi promissionem Euangelij ex arcano sinu patris prolatam. Vt Iohannis 1. dicitur. Filius qui est in sinu patris ipse enarrauit nobis.

II. Quia conseruat Ministerium huius sui uerbi seu Euangelij.

III. Quia dicit in cordibus credentium consolationem Euangelij, qua eriguntur mentes sensu iræ Dei perterrefactæ.

IIII. Quia dicendo ostendit nobis æternum patrem Matt. 11. Nemo nouit patrem, nisi Filius, & cui uoluerit filius reuelare.

Quæ Persona Diuinitatis assumpsit humanam Naturam?

Secunda persona uidelicet Filius Dei assumptam ex substantia uirginis Mariæ humanam naturam personali

nali unione sibi copulauit, Ita ut sit una persona Ihesus Christus noster Mediator, Redemptor, Iustificator & Saluator.

Cur necesse fuit in Christo Mediatore nostro duas naturas, diuinam et humanam, inter se unitas esse?

Mediator est persona inter Deum irascentem peccato, & genus humanum reum peccati & iræ Dei constituta, ut iusticię Dei satisfaciat, sustineat iram & pœnam pro peccato, deprecetur pro nobis, applicet sua merita, & inuocantium gemitus & preces exaudiat.

Ex hac definitione sumi possunt hę causæ.

Primum: Oportuit Mediatorem et Redemptorem esse hominem, quia enim genus humanum peccauerat, ordo iusticiæ postulabat, ut homo pœnam persolueret.

Dein-

Deinde oportuit esse Deum.

I. Vt esset λύτρον, seu precium equi-
ualens.

II. Quia sola creatura non poterat
sustinere iram Dei et pœnam, nec uin-
cere mortem, & restituere uitam &
iusticiam æternam.

III. Quia Mediatorem oportet esse
deprecatorem ingredientem in San-
cta Sanctorum, uidentem pectus pa-
tris & corda inuocantium.

IIII. Quia Naturæ diuinæ & Ema-
nuelis est, assidue & ubiq; adesse Ec-
clesiæ, ubiq; gemitus omnium aspice
re, exaudire inuocantes, defendere, ser
uare & restituere eis iusticiam & ui-
tam æternam.

Quis est usus doctrinę de tribus
Personis Diuinitatis?

Vt Deus recte à nobis agnosca-
tur & inuocetur.

Quod igitur est discrimen ueræ &
falsæ inuocationis?

Duplex est discrimen.

Prius sumptum ab essentia Dei.

Posterius à uoluntate Dei.

Ethnici, Turci, Iudæi, Etiamsi iactitant se inuocare Deum conditorem cœli & terrę, tamen à uero Deo aberrant, & sibi ipsis Idolum sculpunt, quod compellant. Vnicus est enim et solus conditor cœli & terræ, qui est Pater Domini nostri Ihesu Christi, quem ipsi uel prorsus ignorant, uel contumelia afficiunt. Ioh: 5. Qui non honorat filium, non honorat patrem.

Deinde de uoluntate Dei sunt incerti, quia promissionem Euangelij & filium Mediatorem aspernantur.

Vera autem inuocatio ad hunc unum Deum Patrem Domini nostri Ihesu Christi, patefactum misso filio, & dato Euangelio, directa est.

Deinde certo statuit se recipi et exaudiri propter Christum Mediatorē.

SECVNDVS LOCVS.

DE

DE CREATIONE.

Quid est Creatio?

CReatio est actio externa Dei, qua Deus uolens omnes res alias uisibiles & inuisibiles ex nihilo fabricauit, cõsilio suo, ut ęternam Ecclesiam sibi conderet, à qua agnoscatur et celebretur, & in qua in æternũ habitet.

Creatio cuius personæ opus est?

Omnium trium personarum, æterni Patris, Filij & Spiritus sancti, quæ simul omnes res alias condiderunt et conseruant, ut dicitur Psal: 33. Verbo Domini cœli firmati sunt & Spiritu oris eius, omnis exercitus eorum. De Filio dicitur Ioh: 1. Omnia per ipsum facta sunt & sine eo factum est nihil. Io: 5. Pater meus ab initio usq; ad hoc tempus operatur.

Quid est Prouidentia?

Prouidentia est actio mentis diui-

ne, qua omnia cernit, et cunctos euentus futuros prospicit: Deinde gubernatio Dei, qua naturam uniuersam à se conditam sustentat et conseruat, Et precipuè curat genus humanum, custodit ciuilem societatem, punit atrocia scelera atrocibus pœnis, & tandem iustos præmijs ornat.

Qualis initio conditus est Homo?

Ad Imaginem Dei.

Quid est Imago Dei?

Imago Dei, ad quam homo conditus est, erat congruentia omnium uirium hominis cum Archetypo seu ipso Deo: Videlicet in mente uera & illustris notitia Dei: in uoluntate uera obedientia, ardens dilectio Dei, & lætitia in Deo: et in corde omnium affectuum conformitas cum Lege menti insitæ.

TERTIVS LOCVS.

DE

DE LEGE.

Quid est Lex Dei?

LEX Dei est doctrina à Deo & in conditione insita omnium hominum mentibus & postea uoce ipsius in monte Syna & alibi repetita & illustrata, quæ præcipit ut sapientiæ & iustitiæ Dei in lege expressæ conformes simus & damnat omnes non conformes seu non habentes perfectam obedientiam.

Quod est discrimen Legis & Euangelij?

Euangelium est doctrina a Filio Dei prolata ex arcano sinu æterni patris, cum prius ignota esset omnibus creaturis, in qua Deus immensa misericordia, propter Christum filium suum GRATIS promittit remissionem peccatorum, iustitiam, Spiritum sanctum & uitam æternam, omnibus agentibus pœnitentiam & fide hæc promissa bona amplectentibus.

Sunt igitur duo precipua discrimina.

Primum: Lex est omnibus hominibus natura nota Rom. 2.

Euangelium non est natura notum, sed supra conspectum humanæ rationis à filio Dei reuelatum est.

Secundum: Lex promittit bona sed cum conditione perfectæ obedientię seu conformitatis naturę humanæ cum lege Dei.

Euangelium uerò promittit remissionem peccatorũ et uitam æternam, GRATIS propter Christum, non propter nostram obedientiam seu cõformitatem cum lege ipsius.

Recita causas legis Diuinæ,

Causa efficiens est immeditate ipse Deus, qui hanc normã suę sapiẽtiæ et iusticię omnium hominum mentibus in prima creatiõe inseuit, et postea uoce sua in mõte Syna et alibi illustrauit.

Materia in qua est primum ipsa mens Dei, in qua perfecte lucet hęc sapientia et iustitia in lege expressa, cuius radij in mentes humanas postea deriuati sunt.

Ma-

Materia circa quam, Est conformitas ac obedientia, & dissimilitudo seu contumacia totius naturæ rationalis, quę cum hac norma mentis diuinę in lege expressa perfectè congruere debet.

Forma est æterna & immota norma iusticię in Deo obligans omnes uel ad obedientiam perfectam, uel ad æternas pœnas.

Fines sunt.

Primus, Vt doceat Quod sit Deus & qualis sit.

Secundus, Vt hominum natura cũ hac norma congruat.

Tertius, Vt monstret accuset & æternis pœnis damnet, omne peccatum non congruens cum hac norma.

Quid est Lex Naturæ?

Lex naturæ proprijssime est notitia legis diuinæ insita à Deo naturæ humanę, Vt Rom. 2. dicitur, Opus legis scriptum in cordibus eorum. Et summa legis naturæ in Decalogo comprehensa est.

Quod est discrimen inter legem Dei seu legem naturæ & leges humanas?

Discrimina possunt ab omnibus quatuor causis sumi, sed maxime illustria sunt hæc Duo.

Leges humanæ seu positiuæ magistratuum, sunt mutabiles, & obligant tantum certos homines, quibus latæ sunt uel ad externam obedientiam præstandam uel ad pœnas corporales sustinendas.

Sed lex Dei est æterna & immota & immutabilis & obligat omnes Angelos & Homines uel ad perfectam obedientiam uel ad pœnas æternas sustinendas.

Quot sunt partes legis Mosaicæ? Tres sunt.

I. Lex Moralis & æterna seu Decalogus.

II. Leges Ceremoniales seu Ecclesiasticæ.

3. Le-

III. Leges Forenses seu Iudiciales.

Cur Ceremoniæ & leges forenses Moysi nunc abrogatæ sunt, cum tamen Decalogus perpetuo retineatur?

Tota Politia Moysi propter hanc causam præcipue a Deo constituta est, ut esset certa sedes Ecclesię, & certus locus in quo Christus iuxta promissiones exhiberetur. Et ceremoniæ ac forenses leges, ideo latę sunt, ut cõtinerent hanc politiam, & a cæteris gentibus distinguerent, usq; ad tempus exhibiti Christi. Postquam autem exhibitus est Christus, tota politia concidit, & una cum politia etiam ceremoniæ & leges forenses, quæ tantum propter ipsam politiam institutę fuerunt, extinctæ sunt.

Sed lex moralis seu Decalogus, est ęterna & immutabilis norma sapientiæ & iusticiæ in ipso Deo, obligans omnes creaturas rationales, uel ad obe dien-

dientiam, uel ad pœnam. Ideo nequaquam abolita est exhibito Christo, Vt Matth. 5. dicitur, Non ueni soluere legem sed implere.

Implet autem Christus legem quatuor modis.

Primum: Habendo & præstando perfectam obedientiam pro sua persona.

Secundo: Persoluendo pœnam sufficientem, quam nos, nostra inobedientia meriti eramus.

Tertio: Docendo & illustrando uerum & genuinum intellectum legis.

Quarto: Efficiendo in credentibus nouam obedientiam cum lege congruentem per Spiritum sanctum.

Cum lex moralis sit æterna & immutabilis, quomodo intelligenda, sunt hæc dicta: 1. Timoth. 1. Iusto non est lex posita: Ro: 6. Non estis sub lege:

Iusti-

Iustificati fide in filium Dei, liberati
sunt etiam à lege morali, quod ad ma-
ledictionem seu obligationem ad eter
nas pœnas attinet, Sed tamen manet
æterna et immota obligatio ad obedi-
entiam. Ideo enim Christus maledi-
ctionem legis in se deriuauit, ut in na
tura humana, obedientiam seu confor
mitatem cum lege Dei instauraret.

Hinc intelligi potest quid sit Liber
tas Christiana, uidelicet liberatio à
peccato, ab ira Dei, à maledictione Le
gis, à Ceremonijs & legibus forensi-
bus Moysi & à ritibus adiaphoris ex-
tra casum scandali.

Quæ sunt præcipuæ sententiæ Le-
gis Moralis? Seu quot sunt
Præcepta Decalogi?
Decem.
Recita.
Primum Præceptum.
Ego sum Dominus Deus tuus,
Qui eduxi te de terra Aegypti, Non
habebis Deos alienos coram me.

Quæ sunt uirtutes seu Bona opera
Primi præcepti?
Omnes

Omnes uirtutes oriuntur a cognitione, quia ignoti nulla cupido. Ideo & primum præceptum ab agnitione Dei orditur, Ego sum Dominus Deus tuus, & discernit Deum ab omnibus creaturis & commentitijs numinibus. Est autem hæc cognitio uel essentię diuinę, uel uoluntatis patefactę aut in lege & comminationibus, aut in promissionibus & Euangelio. Cū legem Dei & comminationes cognoscimus & uera adsensione amplectimur, oritur Timor Dei. Cum autem promissionem de Christo amplectimur, oritur Fides seu fiducia acquiescens in Deo & uiuificans corda & pariens Dilectionem erga Deum & erga proximum. Ex hoc fonte sumpta est distributio uirtutum primi præcepti, quas his duobus uocabulis Timoris Dei & Fidei Philippus in Locis complectitur.

Visitatum est autem una uoce Pietatis seu Religionis omnes totius primæ tabulæ uirtutes comprehendi, sed ut illustrior sit explicatio, prodest eas

euolui

euolui & in plures ſpecies diſtribui, quarum ſingulæ appellationes ſæpe plures alias per Synecdochen includunt. Recitabimus igitur ſine ſuperſtitione ſex genera operum primi præcepti.

I. Vera noticia Dei.
II. Timor Dei & uicina Humilitas.
III. Fides.
IIII. Dilectio.
V. Spes.
VI. Patientia.

VERA NOTICIA DEI eſt eſſentiam & uoluntatem Dei in lege & Euangelio patefactam recte agnoſcere, iuxta uerbum per Prophetas & Apoſtolos traditum, & certis ac illuſtribus teſtimonijs miraculorum, ut eductionis populi Iſrael ex Aegypto, reſuſcitationis mortuorum & ſimilibus confirmatum.

TIMOR DEI eſt expaueſcere conſpectu iræ Dei aduerſus peccatum, & metu iræ ac iudicij diuini uitare delicta, & ſe reuerenter Deo ſubijcere, & uolun-

uoluntate ac uerbo Dei omnia consi-
lia et omnes actiones in uita Spiritua-
li & ciuili gubernare.

Vicina uirtus Timori Dei est HV-
MILITAS seu ταπεινοφροσύνη quæ est
uerè timere Deum & agnitione pro-
priæ infirmitatis non appetere maio-
ra uocatione, nec despicere alios, sed
fiducia auxilij diuini facere necessa-
ria uocationis officia, & scire nullius
industriam felicem esse nisi iuuante
Deo. Est etiam in pœnis præstare obe
dientiam & non irasci Deo tanquam
iniustè punienti.

FIDES est noticia omnium articu
lorum doctrinæ Christianæ, & assen-
sus, quo amplectimur totam doctri-
nam à Deo nobis traditam, & in hac
promissionem gratuitæ reconciliatio
nis certo donandæ propter Christum
Mediatorem, & est fiducia acquies-
cens in misericordia Dei propter fili-
um mediatorem promissa.

DILECTIO est postquam uera
fide apprehensa est misericordia pro-
pter Christum promissa, uicissim cor
subij-

subijcere Deo,& seruare mãdata Dei cum quadam lætitia acquiescente in Deo. Vel Dilectio est obedientia uniuersalis iuxta totam legem,ut dicitur Rom.13. Dilectio est impletio legis.

SPES est certa expectatio uitę ęternę iuxta promissionem in Euangelio expressam,et est expectatio mitigatio nis calamitatum in hac uita iuxta consilium Dei.

PATIENTIA est obedire Deo in tolerandis aduersis, ita ne faciamus aliquid contra mandata Dei,sed fide agnoscamus eum nobis propicium esse,& speremus auxilium Dei,mitigationem,& liberationem,& hac fide et spe dolorem leniamus.

Quæ sunt uirtutes seu Bona opera Secundi Præcepti?

I. Vera inuocatio Dei.
II. Gratiarum actio.
III. Vera prædicatio.
IIII. Confessio.
V. Iusiurandum.

VERA Inuocatio Dei est uirtus quæ à uero Deo patefacto in promissione Euangelij & misso Filio, petit & expectat bona æterna & corporalia, & repugnans dubitationi, certo statuit à Deo recipi & exaudiri preces iuxta ipsius promissiones propter Christum Mediatorem.

Species ueræ inuocationis nullæ sunt. Semper autem tenendum est inconspectu discrimen inter ueram & falsam inuocationem, quod supra expositum est.

Causæ impulsiuæ interiores seu προηγούμεναι sunt. 1. Mandatum Dei seuerissimè præcipientis inuocationem Mat. 6. Petite &c. Psal. 49. Inuoca me &c. Lu. 18. Sẽper orate. 2. Promissiones, quæ affirmant propter Christum Deo placere nostras preces & exaudiri. Io. 16. Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis.

Causę impulsiuę exteriores sunt pericula animæ & corporis, & nostra ingens infirmitas, cui diuino auxilio opus est.

Causa

Causa efficiens principalis est Spiritus sanctus flectens mentem, ut cogitet mandatum Dei de orando, et assentiatur promissionibus. Deinde etiam mouens uoluntatem, ut mandato Dei obtemperet & certo confidat se iuxta promissiones à Deo iuuari & hac fide ad Deum accedat. Zachariæ 12. Effundam super domum Dauid spiritum gratiæ & precum. Rom. 8. Accepistis spiritum adoptionis filiorũ, per quem clamamus Abba pater.

Causæ instrumentales sunt Mens, Voluntas, Cor & Lingua.

Materia circa quam sunt res petendę, quę optimo ordine in precatione dominica distributæ sunt.

Pater noster qui es in cœlis, Sanctificetur nomen tuum, Adueniat regnum tuum &c.

Sunt autem in hac forma precandi à Christo Lucæ 11. & Matthæi 6. proposita quinq; loci præcipuè considerandi.

I. Quis sit Deus quem compellamus, uidelicet æternus pater Domini nostri Ihesu Christi, qui se patefecit misso hoc ipso filio mediatore, propter quem nos quoq; confugientes ad ipsum fide, paterna beneuolentia complectitur, & nostras preces recipit ac exaudit.

II. Mandatum Christi quod præcipit inuocationem, & quidem recitationem huius formæ uerborum à Christo traditæ.

III. Promissio, quod Deus certo uelit nostram inuocationem recipere & exaudire, & bona optata eo ordine & modo exhibere, quem in promissione expressit. Ideo dicimus Pater Noster. Pater est, ergo paterna beneuolentia & σοργὴ nos complectitur, ut Luc. 11. multis uerbis dicitur, Si uos cum mali sitis &c. Et est noster pater, id est, non solum diligens suum unigenitum filium, de quo inquit, Hic est filius meus dilectus: Sed etiam propter eum NOS adoptiuos filios amans, respiciens, curans, defendens, exaudiēs, saluans.

Fides

IIII. Fides addens AMEN promis=
sioni diuinæ.
V. Res petendæ spirituales & cor=
porales, eternę & præsentes, quę eru=
dite in septem petitiones distributæ
sunt.

PRIMA PETITIO.

Sanctificetur nomen tuum.

Nomen significat noticiam seu a=
gnitionem, inuocationem & celebra=
tionem. Sanctificare significat san=
ctum, id est, purum, mũdum, Deo pla=
cens facere & dicare usibus diuinis.
Petimus igitur hac oratione, San=
ctificetur nomen tuum.
I. Vt Noticia seu agnitio Dei ue=
ra in genere humano conseruetur, &
omnes falsæ opiniones de Deo & du=
bitationes ex nostris mentibus tollan
tur.
II. Vt uera de Deo doctrina & uox
Euãgelij latè spargatur, et deleãtur o=
mnia impura dogmata et hęreses, qui
bus nomen Dei contumelia afficitur.

III. Vt uera ac munda Inuocatione & obedientia sine maculis peccatorum Deus colatur & celebretur.

SECVNDA PETITIO.

Adueniat regnum tuum.

Regnum Dei in hac uita, est gubernatio Dei, qua non solum naturam uniuersam à se conditam, ac genus humanum custodit et conseruat et sceleratos punit: sed etiam per ministeriũ Euangelij propter Christum colligit sibi Ecclesiam omnibus temporibus mundi, & remittit ei peccata, liberat eam ab ęterna morte, sanctificat eam dato Spiritu sancto, mirabiliter defendit & regit eam oppressam cruce in hac uita, reprimit diabolos & tyrannos & prauos naturæ impetus, & resuscitat eam ex morte, ad uitam et gloriam æternam.

Hæc bona omnia, uidelicet.

1. Collectio Ecclesię per uocem Euangelij. 2. Remissio peccatorum. 3. Gubernatio Spiritus sancti. 4. Defensio in

sio in hac uita &c. 5. Hæreditas regni cœlorum, petuntur hac oratione, Adueniat regnum tuum.

TERTIA PETITIO.

Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra.

Hoc est.

Petimus ut nostræ uoluntates, nostra consilia & actiones cum uoluntate & uerbo tuo congruant. Flecte nostras uoluntates, ut tibi in tolerandis rebus aduersis, faciendis officijs uocationis, denicq; in omni uita obediamus, ut Angeli in cœlo tibi obediunt: da felices successus in uocatione Ecclesiastica, Politica, & Oeconomica, ut tibi grata fiant.

QVARTA PETITIO.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Significat autem Panis quotidianus

ipsam uitam corporis, bonam ualetudinem, uictum, uestitum, Pacem, honestam disciplinam, fertilitatem terrę, hospitia, domos, defensionem liberorum, coniugum, bonæ famæ.

Hæc bona omnia ad sustentationem huius uitæ corporalis necessaria uult Deus à se peti propter quatuor causas.

Prima est, ut agnoscamus Deum datorem & conseruatorem esse huius uitæ corporalis, nec casu offerri panem quotidianum, sed certo Dei consilio distribui.

Secunda, ut sciamus Deum in hac uita uelle seruare Ecclesiam ipsum recte agnoscentem, inuocantem, & in omni æternitate celebrantem.

Tertia, ut fides, inuocatio, et gratiarum actio in petitione, expectatione, & usu panis quotidiani exerceatur.

Quarta, ut commonefaciat nos de Christo, qui est panis uitę eternę, de remissione peccatorũ et bonis spiritualibus, quorũ petitio semper prælucere debet petitioni bonorũ corporalium. Ideo statim additur.

Quin-

QVINTA PETITIO.

Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris.

Qua petitur remissio peccatorum nõ propter nostram Mansuetudinem seu Misericordiam remittentem alijs offensiones & iniurias, sed propter solum Christum, ut tota Euangelij doctrina testatur. Ac ut cętera bona opera necessario remissionem peccatorũ comitantur, uel sequuntur, ita ut non possit remissio peccatorum & gratia retineri nisi adsint, nec tamẽ sunt causę remissionis peccatorum, sed effectus uel necessario coniuncta, sic mansuetudo quoq; seu misericordia remittens alijs offensiones necessaria est.

SEXTA PETITIO.

Et ne nos inducas in tentationem.

Tentatio significat aliãs sollicitationẽ seu impulsionem ad quęcunq; peccata seu lapsus factam à Diabolo, uel

imbecillitate nostra, uel alijs illecebris externis, rebus secundis uel aduersis: aliàs ipsa peccata seu lapsus: aliàs calamitates & miserias, quibus uel punimur uel probamur.

Ne inducas, Id est, Non sinas nos impelli à Diabolo ad peccata et lapsq, sed guberna nos Spiritu sancto tuo.

SEPTIMA PETITIO.

Sed libera nos ã malo.

Liberato nos ex omnibus malis præsentibus & æternis, a peccato, & morte, tyrannide diaboli, calamitatibus publicis & priuatis, & donato nos uita & lætitia æterna.

In fine adduntur causæ impulsiuæ & finales, propter quas expectamus bona petita in septem petitionibus prioribus.

Quia tuum est regnum,) Tu es rex & pater noster, ideo uis bona promissa dare.

Et potentia,) Ergo potes nobis dare bona promissa, quia es omnipotẽs.

Et

Et gloria,) Causa finalis, propter quam petuntur bona, Sit gloria Dei, uidelicet, ut cum Deus exaudit, testetur sibi curę esse Ecclesiā: ut blasphemi refutentur, qui disputant non esse Deo curæ res humanas: ut fides piorum confirmetur: ut cum hæc beneficia recitantur, multi agnoscant Deum, & inuitentur ad Timorem Dei & Fidem: ut Gratiarum actione Deus celebretur.

Amen) Certum sit & eueniat quod petimus. Hæc nostra precatio non est inane murmur, sed certo statuimus exaudiri nostras preces et certo impetrari optata bona iuxta promissiones. Amen.

II. GRATIARVM ACTIO est mente & uoce confiteri, quod bona spiritualia & corporalia non casu offerantur, nec nostra sapientia & uiribus tantum parentur & conseruentur, sed quod Deus uerē omnium beneficiorum autor sit, & propterea uero corde se ei subijcere & obedire.

III. VERA PRAEDICATIO est

est doctrinam à Deo traditam, legem et Euangelion, uel in puplico ministerio, uel alibi pro suo loco & uocatione rectè & purè docere & corruptelas dextrè refutare.

IIII. CONFESSIO est ueram de Deo doctrinam constanter profiteri, nec abijcere eam propter terrores, odia, supplicia, uel gratiam potẽtum, propter hunc finem, ut Deo obtemperetur, & ne uera Dei noticia in terris extinguatur.

V. IVSIVRANDVM est inuocatio ueri Dei, qua citatur tanquam testis uerax, & petitur, ut seuerè puniat mentientes.

Quæ sunt peccata pugnantia cum primo & secundo præcepto?

Extrema communia sunt Epicureus ac cyclopicus contemptus Dei, Idololatria, Hypocrisis. Postea singulis uirtutibus singula peccata opposita sunt.

Ido-

IDOLOLATRIA est uel fingere hoc esse Deum quod non est Deus: uel honorem Deo proprie debitum seu cultus primę Tabulę tribuere cui cunq; rei quę non est Deus: uel alliga re Deum ad aliquam rem ad quam se ipse non alligauit suo uerbo: uel elige re & instituere cultus sine uerbo & mandato Dei, & confidere his cultibus, quod propter eos Deus nobis propicius sit & benefaciat.

HYPOCRISIS est simulatio pietatis, iusticię & sanctitatis externę, cum tamen cor sit sine uero timore Dei & sine fide, plenum dubitationibus, prauis inclinationibus, & affectibus iuperbia, admiratione sui &c.

Cum uera Noticia Dei pugnant Caligo & Cæcitas mentis ignorantis Deum, omnes falsæ opiniones de Deo Ethnicæ, Philosophicę, Turcicę, omnes hęreses, corruptelę Euangelij, blasphemię.

Cum Timore Dei pugnant Securitas carnalis & superstitio.

Cum Humilitate, superbia.

Cum

Cum Fide dubitationes Epicureæ et Academicę de Deo, de prouidẽtia, et certitudine doctrinæ per Christum & Apostolos traditę. Item Diffidẽtia erga Deum, Fiducia humanorum auxiliorum, Dubitare an simus in gratia apud Deum, an Deo placeamus.

Cum Fide & Spe. Desperatio & Præsumptio.

Cum Dilectione, omnes praue inclinationes, odium Dei, Item Stupor pectorum non sentiens ardentes flammas dilectionis.

Cum Patientia, Impatientia.

Cum uera inuocatione pugnant omnes Falsæ Inuocationes Ethnicæ, Mahometicæ, Turcicæ, Papisticæ, Inuocatio mortuorum, Item Omissio Inuocationis.

Cum Gratiarum actione, Ingratitudo.

Cum Confessione, ἀποστασία seu Defectio ab Euangelio & Pertinatia.

Cum Iureiurando, Periuria, Item

super-

superstitiosa obseruatio Impiorum iu
ramentorum, Vota Monastica,

TERTIVM PRÆceptum.

Memento ut diem Sabbati sanctifices.

Præcipit conseruationem ministerij Euangelici, ad quam in docentibus necessaria uirtus est Fidelitas in omnibus ministerij partibus obeundis. In auditoribus diligentia in audienda & discenda doctrina, & usu Sacramentorum: Reuerentia & obedientia erga ministros: æquitas tegens & condonans quasdam infirmitates ministrorum: Collatio facultatum ad alendos docentes.

Quid est Ministerium Euangelij?

Ministerium Euangelij est mandatum diuinũ docendi uerbum Dei Legem et Euangelion: administrãdi Sacramenta: annunciandi remissionem peccatorum multis uel singulis: ordinandi

nandi Ecclesię ministros: excommunicandi contumaces in manifestis flagitijs perseuerantes, & absoluendi ac recipiendi agentes pœnitentiam.

Cum Præcepta Decalogi sint æterna & immota, Cur Lex de obseruatione Sabbati à Christianis abrogata est.

Lex de Sabbato partim Moralis est quod ad genus, hoc est, ad conseruationem publici ministerij attinet: partim Ceremonialis, scilicet, quatenus ritum septimi diei præcipit, Qui una cum cęteris ceremonijs Mosaicis abrogatus est.

QVARTVM PRÆceptum.

Honora patrem et matrem.

I. PIETAS seu φιλοσοργία est uirtus quæ parentibus & liberis & cæteris sangui-

sanguine iunctis tribuit conuenien-
tem honorem & debita officia.

Sunt autem partes Honoris, paren
tibus, Magistratibus et prę-
ceptoribus debiti,
octo.

I. Honorifica comprobatio rerum ipsarum, hoc est, agnoscere totum or-dinem cõiugalem seu œconomicum & politicum esse opera diuina, quæ à Deo sint instituta & conseruentur, & in his lucere ac conspici sapientiam Dei, iusticiam, ac bonitatem erga ge-nus humanum. 2. Comprobatio Per sonarum, hoc est, agnoscere ipsas per-sonas parentum, fidelium præcepto-rum & salutarium principũ esse Dei munera et à Deo iuuari. 3. Reuerentia amans politicum ordinem & perso-nas ac se eis subijciens et prędicans do na Dei. 4. Gratiarum actio pro his do nis Dei. 5. Precatio, ut Deus res et per sonas, pios parentes et magistratus ser uet, regat, et adiuuet. 6. Obedientia de bita. 7. Candor et ęquitas in legibus et

actionibus magistratuum & parentũ iudicandis. 8. ἐπιείκεια aliquas infirmitates & nævos eis condonans.

II. IVSTICIA universalis est obedientia erga omnes leges et Magistratus in societate politica quæ honestis legibus regitur.

Quid est Politia?

POLITIA est legitima ordinatio certi cœtus hominum honestis legibus cum norma legis naturæ congruentibus consociati, in quo per certos magistratus legibus ordinatos iuxta certas leges retinetur disciplina & pax, propter hũc finem principalem, ut in pace ciues sint quam beatissimi & quàm maximè inter se amici, hoc est, ut doceri homines de Deo & educari ac institui soboles & colligi Deo æterna Ecclesia possit.

Quid est Magistratus?

MAGISTRATVS est gubernator Dei ordinatione constitutus, ut sit Nutricius Ecclesiæ Dei et scholarum & sit custos disciplinę ac pacis iuxta

leges

leges naturæ et cõgruẽtes leges, et sit executor legum, puniẽs pœnis corporalibus contumaces, et defendens contra iniustam uiolentiam obedientes.

III. IVSTICIA Distributiua est quæ proportione geometrica discernit gradus personarum et officiorum in uita, & singulis conuenientem locum & honorem & conueniens munus attribuit.

IIII. REVERENTIA est uirtus, qua tribuimus aliis suum locum, et dona Dei in aliis agnoscimus et magnificimus, & agnoscentes nostram infirmitatem nos eis subiicimus, & hanc subiectionem externis significationibus declaramus.

V. GRATITVDO est iustitia, quæ benemeritis debitam gratiam cũ animi beneuolẽtia, tũ aliis officiis reddit.

VI. SEDVLITAS est iustitia suos cuiq; labores attribuens, & inclinans uoluntatem, ut diligenter, fideliter, & constanter propter Deum & communem salutem faciat labores uocationi conuenientes.

VII. MODESTIA est uirtus, quæ frenat nos, ne in opinione de nobis, aut sermone, aut in actionibus supra nostras uires nos efferamus, nec extra uocationem aliquid suscipiamus, nec despiciamus alios: Sed in Timore Dei et Fide diligenter faciamus officia uocationis, & necessaria constanter, id est, eodem modo iuxta rectam rationem faciamus, & in gestibus non discedamus à naturę, personarum, ac locorum ordine.

Quæ sunt peccata pugnantia cum Quarto præcepto?

Cum Pietate pugnant ἀσεβεια, Indulgentia, Impietas.

Cum Iustitia uniuersali, Contumacia seu contemptus superiorum magistratuum & legum, Seditio, & Superstitiosa obseruatio quarūlibet legum.

Cum Iustitia Distributiua, Tyrannis confundens gradus.

Cum Reuerentia, Superbia & Assentatio.

Cum

Cum Gratitudine, Ingratitudo, quę pugnat cum Veritate et Iustitia.

Cũ Sedulitate Ignauia & πολυπραγμοσύνη.

Cum Modestia, Arrogantia, Iactantia, Ambitio, Inciuilitas morum, Scurrilitas in gestu & uestitu, Obscœnitas, Impudentia.

QVINTVM PRÆceptum.

Non Occides.

I. IVSTICIA PARTICVLARIS est uirtus, quæ nullius corpori, famæ, uel bonis nocet ui aut fraude, sed debitũ cuiq; reddit & seruat æqualitatem.

II. IVSTICIA DISTRIBVTIVA in magistratibus afficiens sceleratos pœnis.

Peccata opposita sunt, Iniuria, quæ est uel ui uel desertione uel fraude alterius corpus, famam, uel bona lædere sine iusta causa. Et Summum ius seu calumniosum.

III. FORTITVDO Bellica est uir-
tus propugnatrix iusticiæ, suscipiens
pericula et labores pro defensione Ec
clesiæ, patriæ, honestæ disciplinę, con-
iugum, liberorum &c. Et non abijci-
ens animum in rebus aduersis, nec
efferens animum in rebus secundis.

Extrema sunt, Timiditas deserens
eos quibus debetur defensio, & Te-
meritas accersens pericula non neces-
saria & nō depellens ea recta ratione.

IIII. FORTITVDO Togata est con
stantia animi perseuerantis in propo
sito honesto recte suscepta iuxta uoca
tionem, & tolerantis iniurias propter
honestam causam, & excelso animo
despicientis uoluptates, honores, cor-
ruptelas, opes, obtrectationem, inui-
diam, uirtutis causa, ita uidelicet ut
propter hæc impedimenta proposi-
tum honestum non abijciat.

Extrema sunt, Mollicies animi, In-
iusta peruicacia & stoica morositas.

V. Vicina uirtus est Patientia Phi-
losophica, quæ obedit rationi in tole-
randis iniurijs & omnibus rebus ad-
uersis,

uersis, & moderatur dolorem ne op-
primat naturam, & ne impellat, ut
contra Iusticiam, Cõstantiam, Mode-
stiam, uel alias uirtutes faciat.
Extrema sunt, Impatiẽtia, et Stupor.
VI. MANSVETVDO est uir
tus, quæ moderatur iracũdiam et uin-
dictę cupiditatem, remittit offensio-
nes, & condonat etiam ueras iniurias
publicæ concordiæ causa.
Extrema sunt, Iracundia, Odium &
Lentitas.
VII. Vicina & ferẽ prorsus eadem
uirtus est ἐπιείκεια seu Aequitas, quę in
persequendis iniurijs remittit aliquid
de summo iure, & tolerat in alijs mul-
tas infirmitates, ut morositatem, iracũ
diam, segnitiem, πολυπραγμοσύνην, aui-
ditatem gloriæ &c. publicæ concor-
diæ causæ, & ambiguè facta non ca-
lumniose in deteriorem partem ra-
pit.
VIII. Vicina priori, Misericordia est
uirtus, quæ dolore afficitur in aliena
calamitate præsertim bonorum uel
seductorum hominum, & probabili

ratione lenit pœnas & opitulatur miseris uel propter iusticiam, ut cum seuitur erga innocentes, uel propter bonitatem relaxãtem aliquid de summo iure, ut Deus miseretur generis humani, uel quia nobis quoq; in communi sorte aliorum misericordia opus est.

Extrema sunt, Crudelitas uel ἀψοφηγία non affici sensu alienæ calamitatis, ἐπιχαρεκακία, Indulgentia, non punire cum est puniendum, aut non est ignoscendum.

IX. AMICICIA est uirtus pro uera beneuolentia reddens ueram beneuolentiam, & pariens mutuam communicationem officiorum et rerum liberalem, uirtutis causa.

X. STVDIVM concordiæ seu φιλησυχία est uirtus, quæ humiliter de se sentiens & frenans ac moderans iracundiam, & tolerans aliorum infirmitates, & condonans etiam Veras iniurias, tuetur cõcordiam & cauet ne pugnet de ulla re non ualde necessaria, ne publica tranquillitas Ecclesiæ & Reip: turbetur.

Ex

Extrema sunt, φιλονεικία, & Lentitas

XI. HVMANITAS est copulatio iusticię cum uirtutibus mitioribus et suauioribus, cum comitate, mansuetudine, ἐπιεικεια, affabilitate &c.

Extrema sunt, Morositas nõ ostendens ullam significationem beneuolentiæ erga alios, & Leuitas.

XII. NEMESIS uel ZELVS est indignatio aduersus turpitudinem, seu iustus dolor propter admissum ab alio scelus, cupiditas depellendi ac puniendi illud.

SEXTVM PRÆceptum.

Non mœchaberis.

I. CASTITAS seu Pudicitia est uel in cœlibe uita sine incendijs libidinum, & sine ulla commixtione, aut alio seminis abusu uiuere: uel in coniugio seruare ordinem mirando Dei consilio institutum.

Est autem Coniugium legitima & indissolubilis coniunctio unius maris

& unius fœminæ, institutа diuinitus, ut agnoscamus Deum esse mentem castam, & ei in castitate seruiamus, & hoc modo propagato genere humano colligatur æterna Ecclesia Deo.

Extrema sunt, Vituperationes & Prohibitiones coniugij & sexus muliebris, Vagæ libidines & scortationes extra coniugium, Adulteria, Diuortia uulgaria, incendia libidinum, omnes effusiones seminis extra coniugium, simulata castitas.

II. VERECVNDIA seu Pudor est uirtus, quæ ueretur ueram infamiam semper comitantem delicta, & metu iudicij diuini & proprię conscientię, & aliorum rectē iudicantium cohercet omnes cupiditates et uitat delicta, & gestus animorum ac corporum ita regit, ut conueniant ordini naturæ, personarum & locorum.

Extrema sunt, Impudētia quę est cō temnere Dei & omniū hominū iudicia, & sine respectu iudicij cōscientiæ proprię et aliorū sanorū, omnibus cupiditatibus frenos laxare. Stupor δυσωπία, nimia uerecūdia.

Gra-

III. GRAVITAS est uirtus, quæ necessaria uocationis officia facit cõstanter, hoc est, eodem modo, & postea facit conuenientia locis, tẽporibus, personis, & cæteris circumstantijs.

IIII. TEMPERANTIA est uirtus, quæ moderatur adpetitiones cibi & potus, ita ut nec precationem nec somnum impediant.

Extrema sunt, Voracitas, Ebrietas, & Nimia abstinentia.

SEPTIMVM PRÆceptum.

Non furtum facies.

I. IVSTICIA Commutatiua est uirtus, quæ in contractibus seu commutatione rerum seruat ęqualitatem Arithmeticam. Pugnant cum hac uirtute Omnes fraudes in contractibus.

II. BENEFICENTIA seu Liberalitas est uirtus, quę communicat facultates & operas non debitas obligatione ciuili, sed naturali seu diuina, ubi & quando decet, & mediocritatem

tatem efficit inter profusionem et sordes.

III. Vicina uirtus est Hospitalitas, quæ peregrinos & hospites, & præcipuè propter ueræ doctrinæ professionem exulantes uera beneuolentia & omnibus officijs hospitalibus complectitur.

IIII. PARSIMONIA est uirtus, quæ res proprias custodit, utiliter collocat, uitat sumptus non necessarios, ematicitates, luxum, ædificationes, & tamen ubi ratio postulat, expēdit quantum opus est.

Extrema sunt, Auaritia, Sordes, & Profusio.

OCTAVVM PRÆceptum.

Non loqueris falsum testimonium contra proximum tuum.

VERITAS est uirtus, quæ inclinat uoluntatem, ut ueras sententias, hoc est,

est, cum rebus quales sunt congruentes amemus, & uera, recta, explicata, & salutaria cõstanter dicamus et facia mus, & in moribus fugiamus insidiosas occultationes & simulationes.

Obiecta sunt. 1. Doctrina de Deo, natura rerum, moribus &c. 2. Iudicia uidelicet Accusationes, Defensiones, Testimonia, Sententiæ Iudicum. 3. Pacta seu promissiones omnes in fœderibus, & contractibus, emptionibus, uenditionibus. 4. Consilia in gubernatione & priuata uita. 5. Sermones de aliorum uirtutibus & turpitudine, seu laudes & uituperationes. 6. Significatio nostrę uoluntatis erga alios in sermonibus, gestibus &c.

Cognatę uirtutes sunt, Candor, qui impropriè aut ambigue dicta uel facta lenit & in meliorem partem interpretatur probabili ratione.

SIMPLICITAS est ipsa ueritas, hoc est, uera & recta in doctrinis & communi uita perspicuè dicere & facere, sine fuco, inuolucris, & ambagibus. Con-

CONSTANTIA est perseue rantia in ueritate.

FIDELITAS est constantia uoluntatis in uera beneuolentia & o= mnibus officijs amicitiæ debitis.

DOCILITAS est uirtus, quæ flectit animos, ne arroganter de se sen tiant, sed ut alios audiant, discant, & ueris sententijs assentiantur.

Peccata pugnantia cum ueritate sunt omnia Mendacia, id est, omnes opiniones, sermones, & gestus nõ con gruentes cum rebus ipsis & nocentes uel ipsi mendaci uel alijs, & tota so= phistica, quę falsas opiniones et malas causas fucosis prætextibus tuetur.

1. Hæreses, & studium discendi, do= cendi, aut defendendi falsas opinio= nes, uel inutiles et non necessarias sub tilitates in omnibus doctrinis,

2. Calumnię forenses omnes in ac= cusationibus, testimonijs, sententijs iudicum.

3. Perfidia in non seruandis promis sis & fœderibus ac amicitijs, periuria & fraudes in contractibus.

4. Per=

4. Perfidia & Ironiæ in dandis consiliis.

5. Obtrectatio, Maledicentia, Vanitas, Iactantia.

6. Omnis hypocrisis seu simulatio in moribus & gestibus.

Postremo pugnant cum Veritate omnia linguæ uicia, Garrulitas, Scurrilitas, Futilitas, Assentatio, Item Suspicacitas & stulta credulitas, quæ sūt candoris extrema.

NONVM ET DECIMUM Præceptum.

Non concupisces.

In IX. & X. præcepto præcipitur Rectitudo omnium uirium hominis congruens ad normam legis, uel conformitas cum lege Dei, seu congruentia, seu conueniētia, seu similitudo totius naturæ humanæ, hoc est, mentis, uoluntatis, cordis, omnium uirium & membrorum externorum, quæ cum norma mentis diuinę in lege expressę perfe-

perfectè congruere debebant. In ſumma, Eſt iuſticia originalis ſeu imago Dei ad quam homo conditus eſt.

Peccatum pugnans cum IX. & X. præcepto eſt Concupiſcentia quæ eſt αταξια ſeu corruptio omnium uirium hominis, uidelicet in mente cœcitas, caligo & dubitationes de Deo. In uoluntate & corde auerſio ā Deo, & uacuitas timoris Dei, dilectionis, inuocationis, fidei. Item prauæ inclinationes, inordinatæ adpetitiones & flammæ uicioſorum affectuum.

Qui ſunt uſus legis Diuinæ?

I. Legis noticia eſt teſtimonium quod uere ſit Deus.

II. Docet qualis ſit Deus uidelicet Iuſtus, Verax, Beneficus, Caſtus, qualem lex deſcribit.

III. Docet ad quid condita ſit natura humana uidelicet ut Deum agnoſcat, & ei iuxta legem obediat.

4. Oſten-

IIII. Ostendi peccatum, & est perpe-
tuum iudicium Dei, accusans & da-
mnans omnes homines, qui non con
fugiunt ad Christum Mediatorem.
V. Est regula bonorum operum, in
quibus renati suam obedientiam er-
ga Deum exercere debent.
VI. Est norma uitę hominum etiam
non renatorum, ut mores honeste re-
gant.

QVARTVS LOCVS.

DE PECCATO.

Quid est Peccatum?

PECCATVM est quicquid non congruit cum norma legis diui-
nę. 1. Ioh. 3. ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία. Vel,
PECCATVM est defectus, uel inclinatio, uel actio pugnans cum le-
ge Dei, promerens iram Dei & æter-
nas pœnas nisi fuerit facta remissio
propter filium Mediatorem.

Quæ est causa efficiens peccati?

Toto pectore amplectenda est sententia Deum non esse causam peccati, nec approbare peccatum, nec impellere ad peccandum, Sed primi peccati causa fuit libera uoluntas diaboli, & primorum parẽtum, qui libere et sua sponte auerterunt se à Deo, & sapientiam, iusticiam, & libertatem uoluntatis in creatione ipsis insitam sibi & toti posteritati amiserunt.

Externorum autem peccatorum tres sunt causæ.

I. Errores seu cœcitas et caligo mẽtis humanæ, quæ lapsum primorum parentum sequuta est.

II. Prauæ cupiditates.

III. Incitatio Diaboli.

Materia in qua est Mens, Voluntas, Cor, & potentiæ obtemperantes & omnia membra externa.

Forma est Reatus, hoc est, obligatio personæ ad iram Dei & æternam damnationem.

Fines

Fines sunt.

1. Ira Dei.
2. Aeterna damnatio.
3. Mors corporis.
4. Omnes calamitates generis humani.
5. Tyrannus diaboli.
6. Concupiscentia quæ simul est peccatum & pœna peccati.

Quæ sunt species peccati?

Peccatum Originis est in omnibus hominibus natis ex uirili semine, amissio lucis in mente, & auersio uoluntatis ā Deo, & cōtumacia cordis cōtra legem Dei, nobiscum nascens, & secuta lapsum Adæ. Propter quam corruptionem naturæ, homines rei sunt iræ Dei et ęternarum pœnarum, nisi fuerit facta remissio propter filium Dei Mediatorem.

Peccatū Actuale est actio interior uel exterior pugnans cum lege Dei.

Dic alteram diuisionem Peccati.

VENIALE Peccatum est defectus uel inclinatio uel affectus pugnās cum lege Dei in renato, cui retinenti

nenti fidem, & repugnanti prauis affectibus spiritu, reatus remittitur.

MORTALE Peccatum est in non renato quodcunq; peccatum, sed in lapso qui antea fuit renatus, est delictum contra conscientiam, propter quod homo amittit gratiam & Spiritum sanctum, & fit reus iræ Dei & æternæ pœnæ, nisi rursus ad Deum conuertatur.

Peccatum contra conscientiam est quod fit à sciente & uolente.

QVINTVS LOCVS.

DE REMISSIONE Peccatorum seu Iusticia in Euangelio promissa.

Quomodo consequitur Homo remissionem peccatorum & Iusticiam coram Deo.

SOLA

SOLA fide in filium DEI Iheſum Chriſtum, hoc eſt, Gratis, non propter propria opera aut merita, Sed tantum propter unicum Mediatorē Iheſum Chriſtum qui pro nobis victima & propiciator factus eſt, conſequitur homo Remiſſionem peccatorum, Spiritum ſanctum, & fit iuſtus, hoc eſt, Deo placens, & acceptus, propter Chriſtum Iuſticia imputata, & fit hæres uitæ æternæ, cum certo credit hęc bona ſibi ā Deo propter filium donari.

Quod eſt diſcrimen inter Iuſticiam Legis & Euangeliȝ.

Lex promittit Remiſſionem peccatorum, Iuſticiam & uitam æternam, Sed ſimul flagitat perfectam obedientiam tanquam cauſam. Ideo Iuſticia legis eſt, uel perfecta omnium uirium obedientia erga totam legem Dei, ex pers omnis peccati, qualis in nullo hominum, ſolo Chriſto excepto, extitit:

uel est qualiscunq; obedientia exter-
norum membrorum, præstans exter-
na opera, quæ lex Dei flagitat, & nun
quam satisfacit legi Dei.

Euangelion uero Gratis promittit
remissionem peccatorum, iusticiam,
& uitam æternam, non propter no-
stram obedientiam erga legem, Sed
propter solum filium Dei, Dominum
nostrum Ihesum Christum quem sola
fide amplectimur.

Quid igitur est Iustícia Euangelij
seu Iustícia Christiana, seu Iustifica
tio hominis coram Deo?

Est Remissio peccatorum & impu
tatio Iustíciæ Christi, & acceptatio ad
uitam ęternam gratuita, non propter
ullas uirtutes aut opera, Sed propter
solum Christum Mediatorem, sola fi-
de apprehensum, cum qua coniuncta
est donatio seu inhabitatio Spiritus
sancti, & renouatio naturæ ac inchoa
tio nouarum uirtutum, quæ in perso-
na Iusta, hoc est, fide reconciliata Deo
placent propter Christum.

Quid

Quid est Fides Iusti-
ficans?

Est noticia personæ ac beneficio-
rum Christi,& totius doctrinæ à Deo
traditæ, & assensus quo amplectimur
totam doctrinam,& in hac promissio
nem gratuitę reconciliationis,seu im-
putationis Iusticię propter Christum
donandę, & fiducia in Christo Media
tore iuxta promissionem acquiescēs,
& certò statuens sibi peccata remitti,
se Deo placere, se recipi, & exaudiri,
propter solum Christum Gratis, non
propter propriam dignitatem.

Quomodo intelligenda est hæc
Propositio,Sola fide su-
mus Iusti?

Correlatiue intelligenda est,uideli-
cet,quod propter solum Filium Dei,
Dominū nostrum IHESVM CHRI-
STVM accipiamus Remissionē pec-
catorum,Iusticiam,& uitam æternam
GRATIS, non propter nostra meri-
ta.

ta. Ideo autem hac forma uerborum (Fide Iustificamur) utitur scriptura, ut utrumq; doceat.

I. Quæ sit causa seu meritum Iustificationis, & quæ sint beneficia Christi, Videlicet, quod per & propter solum Christum donetur nobis Remissio peccatorum, Iusticia & uita æterna.

II. Deinde quomodo nobis applicari & ad nos transferri debeant. Videlicet Sola fide amplectente promissionem & in Christo acquiescente.

Quid excludunt hæ particulæ, Sola fide, Gratis, Sine operibus legis?

Non excludunt meritum Christi, nec nostram pœnitẽtiam, nec reliqua opera aut uirtutes, ne adsint: sed adimunt cæteris uirtutibus seu operibus meritum, seu causam Remissionis peccatorum, seu iustificationis, & transferunt causam in solum Christum Mediatorem fide apprehensum.

Pro-

Propter quas causas necesse est re-
tineri particulas exclusiuas, Sola
fide, Gratis, sine operi-
bus legis?

Propter quinq; causas.

I. Quia non est aliud medium, quo promissionem gratiæ & Christum agnoscere & apprehendere possumus nisi sola fides.

II. Vt Christo debitus & proprius honos tribuatur uidelicet, Quod ipsius obedientia sola, sit meritum remissionis peccatorum, iusticiæ & uitę æternæ nobis donandæ, & quod nostra opera non sint meritum, propter quod recipiamur.

III. Vt conscientię habeant certam & firmam consolationem, nititur promissio gratię solo filio Dei, & non nostris meritis, ideo dicitur, Sola fide, ut cor certo statuat, Deum nobis propicium esse propter Christum. Hanc causam Paulus Ro. 4. recitat, Ideo ex fide Gratis, ut sit firma promissio.

IIII. Vt illustrius sit discrimen legis & Euangelij.

V. Vt uera Inuocatio præstari possit, quàm necesse est niti Solo Mediatore filio Dei non nostris uirtutibus.

Iustificat ne sola fides tantum ratione principij, ut loquuntur, Deinde uero post primam conuersionem seu iustificationem statuendum est nos partim fide, partim propter nostra opera, seu propter Fidem, Spem, & Charitatem iustos esse & Deo placere?

In principio, medio, & fine semper statuendum est, Nos propter solum Christum Mediatorem fide iustos esse & Deo placere et hęredes esse uitæ æternę, non propter ulla nostra opera aut uirtutes, ut prolixè disputat Paulus Gal. 3. Item Ro. 5. Iustificati fide pacem habemus apud Deum per Dominum nostrum Ihesum Christum. Item Iustus fide sua uiuit. Nec potest fides niti duabus rebus Christo & nostris operibus. Alioquí prorsus incerta fieret, nec ullam firmam consolationem adferret. Roma. 4. Quia semper ma-

manẽt etiam in sanctis peccata in hac uita, pro quibus orant, Remitte nobis debita nostra. Ideo Christus est sacerdos in æternum pro nobis intercedens, & suam Iusticiam nobis applicans, nec est in aliquo alio salus.

Quod est Discrimen inter Doctrinam ueram nostrarũ Ecclesiarum in Articulo Iustificationis, & falsam Papistarum doctrinam?

Tria sunt præcipua Discrimina.

I. Papistę docent hominem mereri Remissionem peccatorum & esse Iustum, non propter solum Christum sola fide, sed etiam bonis operibus, seu propriis uirtutibus congruentibus cum lege Dei, item operibus Monasticis, Missis, Ieiunijs &c.

II. Cum nemo sciat an satis habeat bonorũ operum, docent semper dubitandum esse, an habeamus Remissionẽ peccatorum, et an simus in gratia.

3. Docent

III. Docent hominem in hac uita posse legi Dei satisfacere, & hac legis impletione iustum esse, & uitam æternam mereri.

Econtra nostræ Ecclesiæ ueram Euangelij Doctrinam amplectentes docent.

I. Remissionem peccatorum donari Gratis propter solum Christum Mediatorem, non propter nostra opera aut merita.

II. Non esse manendum in dubitatione, Sed omnes qui in delictis contra conscientiam seu sine fide in Christum uiuunt, debere certo statuere se Deo displicere, & reos esse iræ Dei, et æternarum pœnarum, nisi ad Deum conuertantur. Econtra omnes qui sentiunt pauores iræ Dei, & cupiunt conuerti ad Deum, & se emendare, debere certo statuere sibi remitti peccata, se in gratia esse, et Deo placere propter Christum Mediatorem, ut expresse di-

sse dicitur in Symbolo, Credo Remis-
sionem peccatorum.

III. Hominem non posse in hac uita legi Dei satisfacere ut Ro. 7. & 8. clare dicitur. Sed Iusticiam, & uitam eternam donari credentibus Gratis propter Christum.

SEXTVS LOCVS.

DE BONIS OPERIBUS.

Quid sunt Bona opera?

SVNT opera à Deo mandata, quæ fiunt prælucente agnitione Christi & fide, hoc fine, ut Deo obedientia & honos præstetur.

Quæ Species?

Species commodissime iuxta seriem

em præceptorum Decalogi possunt distribui.

Vera Agnitio Dei iuxta Euangelion. Verus Timor Dei. Vera fiducia misericordiæ promissæ propter Christum. Dilectio Dei. Spes. Patientia. Humilitas. Inuocatio Dei facta in Spiritu & ueritate.

Iustitia uniuersalis. Pietas erga parentes. Obedientia. Iustitia Particularis. Beneficentia. Misericordia. Castitas. Veritas &c.

Quæ sunt causæ Efficientes, seu quomodo fieri possunt bona opera?

Tres causæ concurrunt.

I. Verbum Dei & uera agnitio Christi.

II. Spiritus sanctus, accendens in mente agnitionem Christi, & fidem & cogitationem præceptorum diuinorum. Deinde impellens uoluntatem, ut obtemperet preceptis diuinis, & iuxta ea regat actiones externorũ membrorum.

3. Mens

III. Mens & Voluntas humana ſpiritui ſancto obediens, & regens exter na membra.

Quæ eſt cauſa formalis, ſeu Quomodo placent Deo bona opera?

Opera fiunt bona & Deo placentia per Fidem in Chriſtum, Id his quatuor articulis declarandum eſt.

I. Perſona ſtatuat ſe iuſtam eſſe, & Deo placere Gratis propter Chriſtum fide.

II. Agnoſcat & deploret multiplicia peccata, adhuc hærentia in nobis, ut caliginem de Deo, dubitationes, prauas inclinationes, Securitatem, Superbiam, Admirationem ſui &c: quæ impediunt quo minus legi Dei poſſimus ſatisfacere.

III. Et tamen ſtatuat Dei uoluntatem æternam et immotam eſſe, ut ei in bonis operibus ſeruiamus, & nouam obedientiam cum ipſius lege congruentem inchoemus.

4. Sciat

IIII. Sciant hanc inchoatam obe-
dientiam placere Deo, non propter
propriam dignitatem, sed propter
Christum Mediatorem, ut 1. Pet 2. di-
citur. Offerte Deo hostias spirituales,
acceptas Deo per Christum.

Quæ sunt causæ finales? seu Cur facienda sunt bona opera?

Nequaquam eo fine facienda sunt
bona opera, ut mereantur remissio-
nem peccatorum, iusticiam, & uitam
æternam, Nam hęc bona propter so-
lius filij Dei meritum credentibus
Gratis donantur.

Sed alij sunt ueri fines?

I. Vt debita Obedientia & honos
Deo præstetur. Nam ordo Iusticię di-
uinę immutabilis est, ut creatura Deo
obtemperet.
II. Vt retineamus fidem, Gratiam,
Spiri-

Spiritum sanctum, & hęreditatem Regni cœlorum. Nam hæc bona amittuntur per mala opera seu peccata cõtra conscientiam.

III. Vt pœnę præsentes et ęternę uitentur, Nam mala opera Deus regulariter in hac uita punit.

IIII. Vt mereamur premia spiritualia & corporalia, præsentia & æterna, 1. Timoth. 4. Pietas promissiones habet præsentis & æternæ uitæ.

SEPTIMVS LOCVS.

DE SACRAMENTIS.

Quid est Sacramentum.

SACRAMENTVM est actio sacra à Deo instituta, constans uerbo & elemento integro, & addita promissioni, quę est Euangelij propria, ut fidem in uiuentibus obsignet & confirmet.

Quot sunt Sacramenta Noui Testamenti? Duo.

Baptismus, & Cœna Domini.

DE BAPTISMO.

Quid est Baptismus?

BAPTISMVS est actio seu Cerimonia à Deo instituta, continens mersionem seu ablutionem, & integram pronunciationem uerborum, Ego baptizo te in Nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, quæ testatur baptizatum à Deo recipi, & donari Spiritu sancto, & acceptari ad hereditatem uitæ æternæ.

Quæ est sententia uerborum, 'Ego baptizo te in Nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti?

Ego (inquit minister) mergo siue abluo te aqua, Et inuoco super te uerum Deum, qui est æternus pater Domini nostri Ihesu Christi, & filius ipsi coæternus, & Spiritus sanctus. Et testificor

ficor te ab hoc uero Deo recipi, & tibi peccata remitti, propter Christum, qui abluit te hoc baptismo, ut significet tua peccata ipsius sãguine abluta esse, & sãctificat te spiritu suo ad iusticiam & uitam æternam, Quare tu uicissim hunc unum uerũ Deum agnosces, inuocabis & celebrabis.

Suntne Infantes baptizandi?

Sunt Baptizandi. Quia ad ipsos pertinet promissio salutis, ut dicitur, Talium est regnum cœlorum. Nõ est autem salus extra Ecclesiam, ut dicitur Ioh. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu etc. Ergo necesse est infantes per Baptismum regenerari & inseri Ecclesiæ. Est autem Christus efficax in infantibus per Baptismum & operatur in eis fidem & alios motus pro ipsorum modo.

DE COENA Domini.

Quid est Cœna Domini? Est

Est actio à filio Dei instituta, in qua sumpto pane & uino, sumitur uerum corpus & uerus sanguis Domini nostri Iheſu Christi, ut hoc pignore accipientes commonefacti de promissione Euangelij propria, fidem confirment & obsignent.

Ad quid instituta est Cœna Domini?

Primus et principalis finis est, Confirmatio fidei in Conuersis. Nam Sacramenta seu signa uisibilia, ideo addita sunt promissioni remissionis peccatorum, iustitię, & uitę ęternę, ut nos commonefaciant de promissione, & sint testimonia seu sigilla promissionis, ut singuli promissionē sibi applicent per fidem in uero usu sacramēti.

II. Gratiarum actio pro omnibus beneficijs Christi.

III. Est Symbolum seu nota confessionis & doctrinæ.

IIII. Est neruus publici ministerij.

V. Commonefacit de mutua dilectione.

Qui

Qui sunt præcipui abusus Cœnæ Domini apud Papistas?

Primum mutilant Sacramentũ & alteram speciem laicis adimunt cõtra expressa uerba institutionis Christi.

Secundo: Fingunt se ipso opere mereri remissionem peccatorum, seu ut ipsorum uerbis loquamur, Sacramenta nouæ legis conferre gratiam non ponentibus obicem.

Tertio: Mutant Sacramenta in alios usus diuersos ab institutione, ut ad circumgestationem & adorationem, cum tamen nulla res extra usum ã Deo ordinatum, sit Sacramentum.

Quarto: Transformant Cœnam Domini in sacrificium quo fingunt se mereri remissionem peccatorum sibi & alijs ex opere operato. Contra firmissime statuendum est Christum uno sacrificio in ara crucis facto, meruisse toti Ecclesię remissionem peccatorum, quę sola fide accipiatur.

Quinto: Transferunt Cœnam Domini ad mortuos ex purgatorio liberandos.

Sexto: Aliqui nunc disputant Missam esse applicationem sacrificij Christi, quam tamen, sciendum est, fieri propria fide, non propter opus alienum. Ex his erroribus discrimen inter Missam Papisticam & nostrarum Ecclesiarum facile intelligi potest.

Quid est Sacrificium?

SACRIFICIVM in genere est Ceremonia uel opus nostrum, quo Deo tribuimus honorem proprium diuinitatis, seu quo testamur hũc uere esse Deum quem sic colimus.

Quæ sunt species Sacrificiorum?

Alia sunt Typica seu imagines: Alia sunt non umbrę sed res, et hęc sunt duplicia. Vnum Propiciatorium: Alia sunt εὐχαριστικὰ.

Quid est Propiciatorium sacrificium?

Est

Est opus quod placat iram Dei aduersus peccatum, & reddit Deum propicium, & meretur alijs remissionem peccatorum, iusticiam, et uitam æternam. Tale est unicum sacrificium Christi, uidelicet uniuersa obedientia Christi, in tota uita, in omnibus actionibus, doloribus & morte.

Quid est ἐυχαριστικὸν sacrificium?

Est opus à Deo mãdatum quod fit in nobis prælucente fide in Christum, et refertur ad hunc finem, ut Deus honore afficiatur, hoc est, ut testemur hũc uere esse Deum, quẽ sic colimus, nec est precium pro peccato, nec meretur faciẽti uel alijs remissionem peccatorum, Sed est testificatio quod sit Deus, & testimonium obedientiæ, seu gratiarum actionis. Talia sacrificia sunt omnia bona opera, & afflictiones piorum, 1. Pet. 2. Psal. 49. Psal. 50. Psal. 106. Psal. 115. Rom. 12. Rom. 15.

OCTAVVS LOCVS.

DE POENITENTIA.

Quid est Pœnitentia?

POENITENTIA seu Conuersio ad Deum est expauescere agnitione iræ Dei aduersus peccata, & dolere quod Deum offenderimus, nec tamen succumbere dolori, sed fide in Christũ accipere remissionem peccatorum, gratiam, & spiritum sanctum, & in hac consolatione nouam obedientiam cum lege dei congruentem inchoare, & hæredem esse uitę ęternę.

Quæ partes sunt Pœnitentiæ seu Conuersionis ad Deum?

Tres sunt.

I. CONTRITIO, quæ est expauescere conspectu iræ Dei aduersus peccata per legem monstrata,

2. Fi-

II. FIDES agnoscens placatam esse iram Dei aduersus nostra peccata propter Christum, et certo statuens sibi remitti peccata, & se placere Deo propter Christum.

III. NOVA Obedientia, quæ est prælucente fide in Christum, obedire Deo iuxta omnia ipsius mandata, hoc fine, ut Deus honore afficiatur et celebretur.

Quas numerant Papistæ partes Pœnitentiæ?

Itidem tres, 1. Contritionem cordis. 2. Confessionem oris. 3. Satisfactionem operis.

Quid sentiendum est de his tribus partibus, & qui sunt precipui errores Papistarum in doctrina de Pœnitentia?

Primum: De Contritione sentien-

dum est, Necessariam esse aliquam cõtritionẽ, seu aliquos dolores ueros & serios propter peccata, De hac parte duos tetros errores defendũt Papistę.

1. Quod oporteat contritionem sufficientem esse, cum certum sit nullos dolores ullius creaturæ quantumuis magnos, pares esse iræ Dei, nec posse compensare peccata.

2. Quod cõtritio mereatur remissionem peccatorum. Hic detestandus error in opus nostrum transfert honorem soli filio Dei debitum, & cum tota doctrina de Iustificatione pugnat.

3. Prorsus nihil dicunt de fide in doctrina pœnitentiæ, & pertinacissime negãt opus esse hac fide, qua tibi ipsi certo credas remitti peccata propter Christum. Et quia nemo scit an contritio fuerit sufficiens, docent semper dubitandum esse, an remissa sint nobis peccata, Quod cum tota doctrina Euangelij pugnat.

Secundo: De Confessione sentiendum est, Retinendam esse in Ecclesia gene-

generalem confessionem, & morem petendę absolutionis priuatę, ut in genere fateamur nos reos esse, & dolere quod Deum offenderimus, & ut priuatim applicetur nobis petentibus promissio remissionis peccatorum uoce absolutionis. In hac parte errant Papistæ fingentes enumerationem omnium delictorum necessariam esse, cum tamen nusquam in Euangelio præceptа sit, & prorsus impossibilis sit, iuxta illud, Delicta quis intelligit.

Tertio: De Satisfactione canonica, quæ, iuxta Papistarum somnia, est facere opera nō debita, hoc est, nō mādata lege Dei sed supererogationis, impositа ut mereantur remissionem pœnarum purgatorij, uel aliarum huius uitæ: sciendum est totam doctrinam Papisticam de satisfactione, chaos esse mendaciorum & Idolorum. Nam Remissio culpæ & pœnæ æternę non propter ullam nostram satisfactionem, sed propter Solū Christi meritum credentibus donatur. Et pœnæ huius uitæ temporalis nec imponi nec

nec tolli potestate clauium possunt, & cum satisfactiones Papisticæ, sint (ut ipsi fatentur) opera non mandata lege Dei, satis est opponere hanc unam Regulam, Frustra colunt me mandatis hominum.

NONVS LOCVS.

DE ECCLESIA.

Quid est Ecclesia?

ECCLESIA Dei in hac uita est uisibilis cœtus omniũ hominum, qui puram Euangelij doctrinam amplectuntur, & recte utuntur Sacramẽtis, in quo cœtu Deus per Ministerium Euangelij efficax est, & multos ad uitam ęternam regenerat, & sanctificat, simul autem sunt in eo cœtu alij multi non renati, sed tamen de doctrina consentientes.

Quę

Quæ sunt Notæ monstrantes ue-
ram Ecclesiam Dei?

Tres sunt.

1. Pura doctrina Euangelij de Chri
sto.

2. Legitimus usus Sacramẽtorum.

3. Obedientia debita ministerio, in
his quæ ad ministerium proprie per-
tinent.

Propter quas causas Ecclesia Dei
subiecta est cruci?

Omnium calamitatum totius ge-
neris humani Ecclesiæ & impiorum,
causę efficientes & impulsiuæ com-
munes, Quatuor sunt.

I. Peccatum commune totius gene
ris humani, quod uult Deus aboleri,
Ideo destruit naturam peccatricem,
morte & alijs calamitatibus.

II. Errores mentis humanæ.

III. Prauæ cupiditates.

IIII. Tyrannis Diaboli prȩcipitantis
homines in miserias & calamitates.

Fines

Fines autem præcipui duo sunt.

I. Vt agnoscant homines Deum esse sapientem & iustum, & ueram ac horrendam esse iram Dei aduersus peccatum & iniusticiam.

II. Vt calamitatibus flectantur homines ad Timorem Dei, modestiam & frenandas cupiditates, quibus ærumnæ accersuntur.

Sed causæ calamitatum Ecclesiæ peculiares duodecim recensentur, quarum Quatuor sunt Impulsiuæ.

I. Lapsus primorum parentum, & peccatum inde in omnes deriuatum.

II. Immundicies naturæ interior, uidelicet dubitationes de Deo, securitas carnalis, admiratio sui, ἀταξία omnium adfectuum &c: quam mundus negligit, hanc uult Deus ab Ecclesia agnosci & emendari.

III. Odium diaboli rabiosius insidiãtis Ecclesię, quam ceteris hominibus.

4. Certa

IIII. Certa delicta sanctorum in Ecclesia, quæ certis pœnis puniuntur.

Causæ Finales octo.

I. Vt explorentur, exerceantur, & confirmentur uirtutes sanctorum, Timor Dei, Fides, Inuocatio, Pacientia, Confessio &c. Hę summę uirtutes crescunt, cum ęrumnis exercentur sancti, in rebus secundis fiunt languidiores & paulatim prorsus extinguũtur.
II. Vt Ecclesia agnoscat iram Dei aduersus peccatum commune totius generis humani & aduersus interiorem immundiciem, quam Mundus negligit.
III. Vt afflictiones sint testimonia immortalitatis piorum.
IIII. Vt sint testimonia doctrinæ.
V. Vt pij efficiantur similes imagi nis Filij Dei. Roma. 8.
VI. Vt emendent peccata interiora, dubitationes, superbiam, securitatem &c. & ut caueant futuros lapsus.
VII. Vt appareat Ecclesiam obedire Deo,

Deo, non propter aliqua corporum commoda, sed propter solam gloriam Dei.

VIII. Vt presentia & auxilium Christi in mirandis liberationibus illustrius conspiciatur.

Quæ sunt præcipuæ & efficaces Consolationes opponendæ Cruci & calamitatibus?

Ethnicæ seu Philophicæ consolationes sunt septem.

I. Necessitas ferendi mala quæ dolendo non tolli possunt.

II. Virtus anteferenda dolori.

III. Bona conscientia.

IIII. Exempla.

V. Collatio euentuum.

VI. Causæ finales seu utilitates.

VII. Incerta spes liberationis, Quia omnium rerum uicissitudo est.

Chri-

Christianæ autem consolationis Duo decim fontes sunt ex quibus sex priores,etsi titulo cum Philosophicis congruunt,tamen res maiores continent, & adduntur sex aliæ uerè efficaces,& Philosophicis ignotæ, sed in solo Euangelio patefactæ,& Ecclesiæ propriæ.

I. Necessitas obediendi Deo, sub cuius manu potenti nos humiliari oportet, & nequaquam eius sapientiæ & iustitiæ repugnare.
II. Dignitas uirtutis,& pietatis erga Deum, ac confessionis anteferendæ omnibus rebus secundis aut aduersis.
III. Bona conscientia & uulneratæ conscientiæ sanatio per fidem in filium Dei.
IIII. Exempla filij Dei Abelis, Apostolorum,Martyrum,& totius Ecclesiæ, quam oportet similem fieri imaginis filij Dei.
V, Collatio euentuum, nam in rebus secundis omnes fiunt securiores & insolentiores.

VI. Causę finales octo prius recitatæ sunt, quibus testimonia adiunguntur.

VII. Agnitio bonæ uoluntatis Dei certo promissę propter Christum, seu beneuolentiæ Dei erga nos.

VIII. Præsentia Dei in ærumnis.

IX. Promissio auxilij diuini corroborantis corda in ærumnis, ut perferre onus possint.

X. Promissio mitigationis calamitatum in hac uita, & certę liberationis uel in hac uita uel æterna.

XI. Ad has promissiones cũ accedit fides statuens Deum nobis adesse & mitigare calamitates, inuocatio, obedientia, spes auxilij & liberationis, Patientia &c: Hæc omnia coniuncta fiunt sacrificium Deo gratissimum.

XII. Postremus & præcipuus, Immortalitas Ecclesię, resurrectio corporum & portus uitæ æternæ, in quo Ecclesia liberata ex omnibus miseriis, suauissimè acquiescet, & noua luce, sapientia, iustitia, gloria & lætitia à Deo complebitur.

DE-

DECIMVS LOCVS.

DE IMMORTALITATE HOMINVM RESVRRECTIONE CORPORVM ET VITA ÆTERNA.

Recita Testimonia de Immortalitate Animæ.

MAtth.10. Animam non possunt occidere. Luc.23. Hodie mecum eris in Paradiso. Mat.17. Christus colloquitur cum Moyse & Elia, qui longe ante mortui fuerant.

Exod.3. Deus est Deus Abrahã, Isaac, Iacob, Citatur hoc dictũ Matt.22.

Lucæ 16. Lazarus & dives uiuunt.

1.Pet.2. Christus prędicauit spiritibus in carcere.

De Resurrectione corporum.

1.Cor.15. 1.Thessal.4.& 5.

Ioh.5. Veniet hora cum omnes qui

sunt in sepulchris, audient uocem filij Dei, & prodibunt alij in resurrectionem uitæ, alij in resurrectionem pœnæ.

Iohan. 6. Hæc est uoluntas Dei, ut omnis qui uidet filium & credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.

Iohan. 11. Resuscitatur Lazarus Ego sum resurrectio & uita.

Iob 19. Scio quod in nouissimo die de terra resurrecturus sum & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum &c.

De Vita æterna.

Matth. 25. Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum &c. Ioh. 6. 1. Cor. 15.

Quid est Vita æterna?

Vita æterna erit conspectus Dei, quo Ecclesia resuscitata ex morte, & prorsus ab omni peccato liberata coram

ram intuebitur essentiam & uolunta-
tem totius diuinitatis, æterni Patris,
Filij & Spiritus sancti, & noua ac per
petua luce, sapientia, iustitia, uita & le
titia æterna, à Deo qui erit omnia
in omnibus complebitur &
uicissim eum cele-
brabit.

FINIS.

APPENDIX.

DE PROMIS-SIONIBVS ET COM-MINATIONIBVS DIVINIS.

IN singulis Decalogi præceptis pro-
dest has quinq; quæstiones ordine
considerari. 1. Quæ uirtutes flagiten-
tur. 2. Quomodo fieri possint. 3. Quę

peccata prohibeãtur.4.Quę promissi
ones additæ uirtutibus.5.Cõminatio=
nes pœnarum quę certiſs:peccata co=
mitantur.Etſi autem non ſunt additę
ſingulis præceptis promiſſiones et cõ
minationes in ipſo Decalogo, tamen
ſumma comprehenſa eſt in hac cõcio
ne addita primo præcepto , Ego ſum
Dominus Deus tuus fortis Zelotes
uiſitans iniquitatem patrum in filios,
in tertiam & quartam generationem
eorum qui oderunt me,& faciens mi=
ſericordiam in millia his,qui diligunt
me & cuſtodiunt pręcepta mea, Item
Leui.18. Qui fecerit hæc,uiuet in eis.
Ro.10.Gal.3.& Deut.27. Maledictus
omnis qui non permanſerit in omni=
bus , quæ ſcripta ſunt in libro legis.
His addantur promiſſiones præmio=
rum & comminationes pœnarum de
uirtutibus & uicijs ſingulorum pręce
ptorum traditæ,quarũ plæreq́ꝫ in pro
uerbijs Salamonis et Eccleſiaſtico col
lectę ſunt, & paſſim in Prophetarum
concionibus de bonorum operũ prę=
mijs & peccatorum pœnis repetun=
tur.

Vt

Vt autem rectè intelligantur promissiones, prodest has sex commonefactiones in conspectu habere, quas nunc breuissimè recitabo.

PRIMO: Cum Deus sit uerax, certissimum est cõminationes ipsius non inania terriculamẽta esse, nec promissiones inanem sonitum esse, & ideo propositas, ut quoquo modo stultos demulceant. Firmissimè igitur statuamus, etiamsi sæpe euentus nobis non uidentur respondere tamen omnes diuinas promissiones & cõminationes in ea forma et sententia, qua Deus eas tradidit & interpretatus est, ueras, certas, ratas, firmas, & immotas esse.

SECVNDO: Accuratissimis limitibus discernenda sunt genera promissionũ. Promissio Euangelij propria, quæ remissionem peccatorum, imputationem iusticiæ, Spiritum sanctum, & uitam æternam omnibus credentibus GRATIS promittit, non propter ullum nostrum meritum uel obedientiam.

Promissiones uero Legales nequa-

quam gratis offerunt remissionem peccatorum & uitam æternam, et alia præmia spiritualia ac corporalia, sed annexam habent conditionem perfectæ obedientiæ, tanquam causam & meritum propter quod bona promissa sint exhibenda, ut dicitur, Qui fecerit hæc, uiuet. Item, Sum misericors his, qui diligunt me & custodiunt præcepta.

TERTIO: Cum autem nemo præstet perfectam obedientiam, quam lex flagitat, quærunt anxiæ mentes, quomodo amplissimæ promissiones præmiorum singulis uirtutibus additæ nobis ratæ fiant, & quomodo pœnæ uitari possint? Ad hanc quæstionem respondet Paulus 2. Corinth. 1. Omnes promissiones Dei in Christo sunt Amen, id est, ratæ ac firmæ, hoc est, uerè & certo dantur propter Christum. Item Rom. 3. Legem stabilimus per fidem. Nam fide confugientibus ad Christum datur Spiritus sanctus, qui inchoat obedientiam congruentem cum lege Dei, quæ præmijs spiritualibus

tualibus & corporalibus in hac uita & ęterna ornatur, ut 1. Tim. 4. dicitur, Pietas habet promissiones præsentis & futuræ uitæ. Item Matth. 5. Merces uestra copiosa est in cœlis.

Dantur autem præmia in promissionibus oblata, eo ordine & modo, quem Christus in Euangelio prędscribit, Mar. 10. Recipient centuplum in hac uita, sed cum tribulatione, & post hanc uitam, uitam æternam, hoc est, præcipua præmia & præcipuæ pœnę differuntur in æternam uitam.

QVARTO: Discernendæ sunt promissiones in Euangelio traditæ.

Prima, summa, & maxime necessaria est Promissio Gratię & reconciliationis ac uitæ æternæ, seu bonorum spiritualium & ęternorum, quę Deus certo & nominatim & sine ulla conditione & exceptione promisit se daturum esse. Hæc præcipua Euangelij promissio semper rata & firma est credenti, etiam omnibus bonis corporalibus amissis. Ideoq; firmissima fide retinenda est, ut Iob 13. dicitur, Etiamsi

occiderit me, sperabo in eum. Item, Ideo ex fide gratis, ut firma sit promissio.

Aliæ sunt Promissiones rerum corporalium, necessariarũ ad huius uitæ mortalis conseruationem, ut uitæ, bonæ ualetudinis, cibi, potus, defẽsionis, liberationis ex periculis, bello, peste etc. fœcũditatis agrorum &c. et similium, quę panis quotidiani adpellatione continentur. Has quoq; tradidit Deus propter quatuor causas. 1. Vt agnoscamus Deum autorem & conseruatorem esse etiam huius uitæ corporalis, nec casu spargi bona corporalia, sed certo Dei consilio. 2. Vt Ecclesia in hac uita conseruetur. 3. Vt Fides, Inuocatio, Gratiarum actio in petitione, expectatione, & usu corporalium bonorum exerceatur. 4. Vt commonefaciant nos de Christo et promissione bonorum spiritualium.

QVINTO: Promissionibus bonorum corporalium etsi uniuersaliter credendum est: tamen semper hæ quatuor exceptiones addendæ sunt.

1. Pœnę

I. Pœnæ impiorum.

II. Castigationis piorum seu crucis, qua Deus certo consilio Ecclesiam in hac uita premit, ac causæ XII. prius recitatę sunt.

III. Non prescribendus est Deo Modus & tempus quo promissa bona exhibere debeat. Vult enim Deus nos Fide in Christum ab ipso pendere, & liberationem ex periculis & alia bona expectare, non uult nos nostris opinionibus regi, ut Esa. 30. In silentio & spe. Item, Expecta dominum. Item, Cum ignoramus quid agendum sit, oculi nostri ad te tollentur. Ex his dictis maximē salutaris Regula uitę extruitur, uidelicet, Quod necessaria uocationis officia diuinitus mandata fideliter facienda sint & tranquillo animo expectandi euentus salutares, etiamsi à ratione humana prospici non possunt.

IIII. Non sunt rapiendę promissiones corporales nostris cōsilijs sine uocatione diuina, ut filij Ephraim 1. Pa. 7. inua-

7. inuadentes terram promissam sine uocatione interficiuntur.

SEXTO: De Comminationibus & pœnis & pœnarum causis in locis de Peccato, de Calamitatibus, de officio Magistratuum & alibi dicitur.

REGVLA VITÆ.

PHILIP. MELANTH.

NVllius est fœlix conatus & utilis unquam
Consilium si non detq; iuuetq; Deus.
Tunc iuuat ille autem cum mens sibi conscia recti
Mandati officij munera iusta facit.
Et simul auxilium præsenti à numine CHRISTI
Poscit & expectat non dubitante fide.
Sic procedet opus faustum populisq; tibiq;
Nauis & aura tuæ uela secunda uehet.
Inuictamq; Dei dextram uis nulla repellet,
Omnia cogentur cedere prona Deo.
Ipsa etiam quamuis Adamanti incisa feruntur,
Cum petimus cedunt fata seuera Deo.
Nec Deus est numen Parcarum carcere clausum,
Quale putabatur stoicus esse Deus.
Ipse potest solis currus inhibere uolantes.
Ipse uelut scopulos flumina stare iubet.

Precatio

Precatio ex 2. Paral: 20. expressa uersibus
PHILIP. MELANTH.

IN tenebris nostræ & densa caligine mentis
Cum nihil est toto pectore consilij.
Turbati erigimus Deus ad te lumina cordis
Nostra tuamq; fides solius orat opem.
Tu rege consilijs actus pater optime nostros
Nostrum opus ut laudi seruiat omne tuæ.

TE maneat semper seruante Ecclesia Christe
Insertosq; ipsi nos tua dextra tegat.
Tres uelut in flamma testes Babylonide seruas
Rex ubi præsentem te uidet esse Deum.

Precatio sumpta ex dicto Gene. 1. Spiritus
Dei fouebat aquas.
PHILIP. MELANTH.

SPiritus ut Domini nascentia corpora fouit
Cum manus artificis conderet ipsa Dei.
Sic foueat cœtus qui Christi oracula discunt
Accendatq; igni pectora nostra suo.

G. F.

In studijs toto Dominum cole pectore Christum
Is parui merces magna laboris erit.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn717578631/phys_0112

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn717578631/phys_0113

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn717578631/phys_0114

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn717578631/phys_0115

CATECHE-
SIS IN ACADEMIA
STOCHIANA EX PRÆ-
ECTIONIBVS DAVIDIS
CHYTRÆI COL-
LECTA.

VV
XCVDE
CR
ANNO M. D.

Conradus Gesnerus.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn717578631/phys_0116